

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaosto

Työ- ja elinkeinojaosto keskiviikko 26.10.2022 klo 08.30 / HE 154/2022 vp / Lausuntopyyntö, asia: HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023

Uudenmaan TE-toimiston lausunto

Teema: Kotouttaminen

Kotouttamisen onnistuneisuus erityisesti maahanmuuttajien työllistymisen näkökulmasta

Vieraskielisten työttömien työnhakijoiden määrä Uudellamaalla on laskenut vuoden takaisesta: heinäkuussa 2021 vieraskielisiä työttömiä työnhakijoita oli 31851, kun heinäkuussa 2022 määrä oli 27684.

Maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edistämisessä on avainasemassa monipuolinen palveluvalikoima, jolloin henkilölle voidaan räätälöidä yksilöllinen palvelupolku. Uudellamaalla suomenkieliseen kotoutumiskoulutukseen hakeutuvista henkilöistä yli 90 % suorittaa opinnot pääkaupunkiseudulla. Suuren volyymin ja hyvien kulkuyhteyksien ansiosta pääkaupunkiseudun kotoutumiskoulutusta on pystytty räätälöimään asiakkaiden tarpeisiin monipuolisemmin kuin muualla Uudellamaalla järjestettävää koulutusta. Esimerkiksi ammatillisiin opintoihin suuntaaville henkilöille on ollut jo useamman vuoden ajan oma opintokokonaisuus. Lisäksi on hankittu erillisiä osaamis- ja ammattitaitokartoituksia neljällä eri kartoitusalueella. Kartoituksessa henkilön osaamista on arvioitu suhteessa ammatillisen perustutkinnon ja työelämän vaatimuksiin tai selvitetty, onko uusi koulutusala henkilölle sopiva. Vuodesta 2023 alkaen pääkaupunkiseudun kotoutumiskoulutus tulee sisältämään myös pidempään maassa asuneille suunnattua koulutusta, jolloin myös kotoutumisajan ylittäneiden tarpeisiin pystytään vastaamaan paremmin.

Työpaikkasuomi tai -ruotsi -työvoimakoulutusten määrä on kasvanut vuoden 2022 aikana tasaiseen tahtiin, mikä on mahdollistanut yhä joustavammin suomen kielen oppimista ja kotoutumista myös työpaikoilla. Uudellamaalla on tähän mennessä käynnistynyt yhteensä 26 Työpaikkasuomi tai -ruotsi -koulutusta, joiden kautta erityisesti uusimaalaiset sotealan työnantajat, niin julkisen kuin yksityisen sektorin toimijatkin, ovat käynnistäneet työntekijöilleen suomen kielen koulutushankkeita. Tämä on hyödyllinen uusi työvoimakoulutuspalvelu vieraskielisten työntekijöiden ja Uudenmaan työmarkkinoiden pitovoiman kannalta. Tämän koulutuspalvelun osalta on myös nähtävissä voimakasta kasvua vuodelle 2023.

Kotouttamisen kipupisteet ja kehittämishaasteet

Kotoutumiskoulutuksissa ei ole aina saavutettu ammatillisiin opintoihin vaadittavaa kielitaitotasoa A2.2.-B1.1, mikä on karsinut esimerkiksi työvoimakoulutuksiin hakijoita koulutusten ulkopuolelle.

25.10.2022

Tähän nivelvaiheeseen olisi hyvä kohdentaa erityisiä resursseja, joita toteutettaisiin erilaisten yksilöllisten ratkaisumallien kautta.

Kotouttamisen keskeisenä kipupisteenä on ollut myös se, ettei kotoutumispalveluiden piiriin ole tavoitettu kaikkia niistä tarvitsevia ryhmiä ja toisaalta se, ettei soveltuvia kotoutumispalveluita ei ole ollut tarjolla kaikille niistä tarvitseville ja toivoville. Erityisen haasteellista on ollut kotivanhempien tavoittaminen ja heidän kotoutumisensa edistäminen. Ensimmäinen kotoutumissuunnitelma on laadittava kolmen vuoden sisällä ensimmäisen oleskeluluvan myöntämisestä, ja valitettavasti aikaikkuna on ehtinyt kulua joillakin kotivanhemmilla, kun he ilmoittautuvat työnhakijoiksi. Joidenkin kohdalla kotoutumispalvelut on puolestaan ehditty aloittaa, mutta kotoutumissuunnitelman enimmäisaika kolme vuotta on kulunut kotivanhempana ollessa. Toinen haastava ryhmä ovat työssä olevat, jotka hyötyisivät kotoutumista edistävästä palvelusta, mutta eivät pysty niihin osallistumaan. Vieraskielisiä on työllistynyt työpaikoille, joissa suomea ei ole ollut mahdollista oppia työn ohessa, tai osa-aikatoihin, joiden ohessa TE-toimiston kotoutumista edistäviin osallistuminen ei ole ollut mahdollista. Tarvitaankin joustavampia suomen kielen oppimista ja kotoutumista edistäviä palveluita, sekä yksilöllisiä palveluita myös heille, joilla kotoutumislain mukainen aikaikkuna on ehtinyt ohittua.

Kaksisuuntainen kotoutuminen ei myöskään aina toteudu konkreettisesti työpaikoilla. Vaikka sujuva suomen kielen taito ei ole kaikilla aloilla yhtä olennaista, on monilla työpaikoilla kuitenkin vaatimuksena korkea suomen kielen taitotaso, ja tämä puolestaan on karsinut kotoutumisvaiheessa olevien pääsyä työelämään. Toisaalta vieraskielisiä on työllistynyt työpaikkoihin, joissa suomen kieltä ei ole päässyt oppimaan.

TE-toimiston rooli maahanmuuttajapalvelujen toteuttajana on muuttunut kuntakokeilujen alettua. Osa-aikaisesti työllistyvien joukossa on iso joukko osaamistaan vastaamattomissa tehtävissä olevia korkeakoulutettuja maahanmuuttajia, joilla kielitaito saattaa olla esteenä osaamistaan vastaaviin tehtäviin työllistymiselle, mutta työllistymistä edistäisivät myös omakieliset työnhakua tukevat matalan kynnyksen palvelut. Uudenmaan ELY-keskus hankki Ukrainasta paenneille ostopalveluna tällaista omakielistä tukea Uudenmaan TE-toimiston auloihin keväällä 2022. Kyseinen palvelu on osoittautunut kustannustehokkaaksi ja tulokselliseksi tavaksi tukea työllistymistä, eikä puutteellinen kielitaito näyttäisi tämän ryhmän osalta olevan este työllistymiselle. Jos työllistyneet saavat vielä mahdollisuuden kielitaidon kartuttamiseen työpaikkasuomen tai -ruotsin avulla, se tukisi työmarkkina-aseman vakiinnuttamisessa ja maahan muuttaneiden osallisuutta ja toimijuutta kotoutumisprosessin alusta asti. On tärkeä huomioida, että merkittävä osa kotoutumisen alun palvelusta ja kotoutumisajan jälkeisistä palveluista toteutetaan edelleen TE-toimistoissa myös kokeilukunnissa. Joten palvelujen kehittäminen on maahanmuuttajien kotoutumisessa ja työllistymisen edistämisessä tärkeää myös TE-toimistojen osalta etenkin, kun merkittäviä palveluja on sulautettu osaksi kuntakokeiluja, eivätkä ne siten ole enää TE-toimistojen maahanmuuttaja-asiakkaiden saavutettavissa.

Kotouttamisen määrärahat ja toimet vuoden 2023 TAE:ssa. Muutokset ja uudet toimet sekä arvio näiden vaikuttavuudesta

Talousarviossa esitetään, että kuntien moniammatillisen osaamiskeskustoiminnan ja ohjaus- ja neuvontapisteiden rahoitus olisi vuonna 2023 3,5 miljoonaa euroa, mikä on 2,5 miljoonaa euroa vähemmän kuin vuonna 2022. Tällä hetkellä osaamiskeskusten palvelut ovat mahdollisia työllisyyden kuntakokeiluiden asiakkaille. Uudenmaan TE-toimisto huomauttaa, että osaamiskeskusten palvelut voisivat olla soveltuva ja nopeasti hyödynnettävissä oleva palvelu monelle Ukrainasta sotaa paenneelle, kun he saavat kotikunnan ja siirtyvät kuntakokeilukunnissa TE-toimistoista työllisyyden kuntakokeiluiden asiakkaisiksi kevästä 2023 alkaen.

25.10.2022

Lisäksi on hyvä tavoite, että erityistä huomiota kiinnitetään maahanmuuttajanaisten mahdollisuuteen osallistua kotoutumis- ja kielikoulutukseen. Määrärahojen lisääminen vapaan sivistystyön kotoutumiskoulutukseen on kannatettavaa – erityisesti, mikäli lisärahoitus mahdollistaa yhä kattavammin erityisesti naisten osallistumisen näihin koulutuksiin. Myös vapaan sivistystyön koulutusten digitalisaation kokonaisvaltainen kehittäminen on hyvä tavoite, sillä heikot digitaidot ovat näyttäytyneet maahanmuuttajien kotoutumista ja yhteiskunnallista osallisuutta heikentävänä tekijänä.

Kolmannen sektorin roolin vahvistaminen kotoutumisen edistämisessä voisi tarjota ratkaisun kotivanhempien tavoittamiseen ja joustavampiin kielen oppimisen ja kotoutumisen palveluihin työssä oleville.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty viraston sähköisessä asianhallintajärjestelmässä. Asian on esitellyt palvelujohtaja Mika Salo ja ratkaissut johtaja Minna Helenius.